

A bálna nem motívum Zilahi Anna bemutatkozó verseskötete, amellyel a szerző a 2016-ban indult *Időmérték* sorozat újdonsült „tagjaként” olyanokhoz csatlakozott, mint Röhrig Géza (*Az ember, aki a cipőjében hordta a gyökereit*), Jónás Tamás (*Törzs*) vagy Szálinger Balázs (*360°*). Kétségtelenül illusztris név- és címsor, amely bizonyos értelemben teherként is nehezedik *A bálna nem motívum* anyagára – képes-e felnőni a feladathoz?

Halmi Annamária 47

BÁLNÁBÓL KI A PARTRA

Zilahi Anna:

A jónási bálnamotívum „bezártsága” érvényesül a versek terében:

A bálna nem motívum

ideje rájönnünk, hogy valójában mindannyian Jónások vagyunk abban a bizonyos cetben, s mint ilyenek, mindannyian vezeklünk valamiért – hogy miért, azt talán egyikünk sem tudja. „Itt élünk benne, sikamlós testében próbálunk megkapaszkodni.” (*A bálna nem motívum*) Legalábbis Zilahi szövegei erről árulkodnak, s ilyen értelemben véve a bálna valóban nem motívum: világtérlemezés, „világmagyarázat, gyűlölt metanarratíva”, amely szerint mindenki arra vár, hogy valahogyan kijusson a hal száján, vagy arra, hogy legalább a gyomrában boldogulhasson. Az itt megteremtett világrend jellegeből adódóan egyfajta kollektív száműzetésről, büntetésről van szó, amely azonban nem biztos, hogy boldog végkifejletbe fordul, ha kilépünk az ajtón – a bálna szájából. „Hová / induljon, merre menjen, aki végül mégis rájön, / bálnában vagy bálna nélkül, a nyílt / vízen van, a semmi közepén?” (*A kiűzés esélyeinek latolgatása*) Az igazi veszélyt talán nem is a bezártság, a bűnhődés jelenti, hanem a *közegtelenység* fenyegetése. (Az „ember a bálnában” képére helyenként kivételesen szép módon íródik rá az anyaság, az ember az emberben eszméje, s erről az érzékenységről tesz tanúbizonyságot például az *Alapzaj megtéréshez* vagy az *Öröklési rend* is.)

A könyv mottójául választott, a szerző által fordított Jorie Graham-idezet előrevetíti számunkra azt a fajta *alámerülést*, amellyel aztán a kötetben magában is szembesülünk. Ez az alá- vagy elmerülés bizony nyelvi értelemben is megtörténik, amennyiben olyan „egylevegős” (vagy akár *két levegővétel között* megszólaló) szövegekre gondolunk, mint az *Alapzaj megtéréshez*, vagy a *Légzőgyakorlat*. (Utóbbi egyébként metapoétikai szinten kapcsolódik a tárgyához, tudniillik hogy az úszáskor alkalmazott levegővételt, tempót imitálja, ügyes arányérzékkel vezetve a szöveg és a sorok ritmusát.)

Zilahi Anna szövegei időnként úgy működnek, mintha képtelenek lennének a megállásra, ezzel készítve befogadójukat a lassításra: az írás nem

áll meg, de az olvasó kénytelen, hacsak nem áll készen arra, hogy elnyelje őt a versek zaklatott sodrása. Márpedig nem megállni, nem elidőzni felettük hiba lenne, hiszen többségükben kifejezetten kimunkált, hatásos, érdemes szövegekről van szó, amelyek azonban esetenként egy orkán erejével 48 söpörnek el a szemünk előtt. (Lapis József szintén a szó szerinti megállás szükségességéről beszél recenziójában.¹) És ha nem fordulnánk türelemmel, mintegy bizalommal a versek felé, lemaradhatnánk olyan kiemelkedő sorokról és képekről (akad belőlük bőszéggel), mint amilyen például a „vakablak, mint beforrt császármetszés” (*Öröklési rend*), a „jogfosztott fogantatás / ahogy anyátlan mindenki és üresek / szülés után az anyák” (*Alapzaj megtéréshez*) sorhármasa, vagy az „artériaszagú ereszcatorna, / ahogy a vért szállítja most az éjszaka” (*Irtás*) sorpár.

A kötetben szereplő számos, kifejezetten erősnek mondható sor vagy költői kép mellett a versek nyelve bizony hajlamos az időnkénti szét- vagy túlbeszélésre. Ilyen például rögtön a nyitó *Köd* is, amelynek a szövege is igyekszik akképp működni, mint maga a címadás: „[a]mi bennem van, nem én vagyok – / engem körülötte találtak mindannak, / ami bennem van” – mondja, a körülbeszélésnek ez a metanarratív célú használata néhol mégis széttartásba, szétesésbe fullad. Mindez azért is sajnálatos, mert a kötet talán éppen akkor produkálja legfényesebb pillanatait, amikor hallgat a nyelv takarékoságának, pontosságának igényére. Ennek példái a *Humanitárius* és a *Kompromisszum* című szövegek, amelyek éppen (viszonylagos) szikárságukkal, kimértségükkel képesek (a hatás tekintetében) csapást vagy akár ütést mérni olvasójukra. Ahogyan fentebb már utaltam rá, nemcsak ez a fajta körül-, túlbeszélés nehezíti meg az olvasói munkát, hanem az olyan sűrített-ség és tagolatlanság, amely minden bizonnyal szándékos, de ami miatt nem egy alkalommal bizony szükség van egy-egy sor vagy versszak ismételt olvasására. A tagolás elmaradása persze nem értelmezendő automatikusan negatívumként, sőt: több szövegben megteremti a lehetőséget arra, hogy maga a versolvasó szabja meg a mondat- vagy a szintaktikai határokat, ezáltal adva teret a többretegű olvasatnak. Nehézségek ide vagy oda, ez a fajta hömpölygés, sőt zihálás mindenképpen a kötet egyik irányadó jellemzője.

Csúcspontok kinevezése vagy kijelölése helyett érdemes lehet azokról a versekről szót ejteni, amelyekben érezhető egyfajta centrális jelleg, kitapintható, hogy bennük jelentős, önmagukban és a kötet szempontjából is fontos nyelvi történések zajlik. Ilyen, ha már a nyelvet említettem, a *vehikulum kiüresítése*, amely a nyelvtelenségről való beszéd megteremtésének kísérlete, a nyelven túli kommunikáció latolgatása és egyúttal nyelviesítése. (A hallgatás vagy nyelvtelenség kérdésköre több korábbi versben is megjelenik, ilyen a *Hallgatás* vagy a *Várólista*.) Véleményem szerint a hasonló felépítésű (10-10 soros szabadvers) *Várólista – Humanitárius – Kompromisszum* hármas

az egyik kiemelkedő szegmense a kötetnek, amelynek darabjai struktúrájukban és nyelvükben is hasonlóak.

Pályakezdő kötetként *A bálna nem motívum* inkább érződik az első pályaszakaszából kiemelkedőnek ítélt szövegek gyűjteményének, mint egyetlen koherens ívre vagy motívumrendszerre felfűzött anyagnak. 49 Igaz, a bálna (mégis) központi motívummá emelkedik, és számos tematikus csomópontot találunk, illetve könnyűszerrel kiépíthetőek azok a verscsoportok, amelyek azonos poétikai jegyekkel rendelkeznek. Ugyanakkor többféle a hang, a forma, jócskán látszik a tapogatózás, hangkeresés gesztusa, előfordul, hogy egy versen belül is a próbálkozás nyomai érzékelhetők (*Köd, Irtás*). Meglehetősen személyes, az emlékezésre építő és a megszólalót centrumba állító versek mellett férnek meg a személyességet nélkülözni vagy redukálni igyekvő szövegek, a konkrét vagy legalábbis körvonalazható versszituációkat váltják az absztrakt versehelyzetek, a laza asszociációs láncolatok. A könyvet záró három szöveg (*A vehikulum kiüresítése, Mielőtt a bálnatetetemet szétfeszíti a metán, Száraz*) mintha teljesen új egységet képeznének, sőt akár egy új kötet kezdetét vagy előszelét jelentenék. Az anyag meglehetősen sűrű, ehhez mérten pedig rengeteg potenciál rejlik benne, talán túl sok is ahhoz, hogy első vagy második olvasás során felfedhető és felfedezhető lehessen minden értéke. Tekintélyes mennyiségű erős és egyedi képet, asszociációt és metaforát termelnek ki a szövegek, amelyeket azonban időnként gyengítik a kevésbé stabil lábakon álló, vagy éppen túlságosan is telített, terhelt versek.

A bálna nem motívum magritte-i pipája maga a bálna: a közös együtt-létezés tere megbújik szinte minden egyes versben, számos darabban pedig központi szerepbe is lép – inkább azt mondhatnánk, nem *csupán* motívum, hanem rengeteg minden más is. A bálna, amely a kikerülhetetlenül tragikus és lemondó emberi létezés közege: benne mind elszigetelődünk a külvilágtól, kívülre azonban a semmi közepén, kapaszkodók és referenciapontok nélkül, egyedül találjuk magunkat. Bezárva lenni a végtelenbe, a mankók nélküli bizonytalan magányba: ez az igazi próbatétel, a *közegtelenség rémálma*.² (*Magvető, Bp., 2017*)

¹ LAPIS József, *Az ének nem dal, a szív nem állat, a bálna nem játék*, Műút 2017/60.

² „Egy még szabadabb közegben / a közegtelenség álma gyötör” (*A kiűzés esélyeinek latolgatása*)

